

Experto Pro Bono

Fundacja rozwoju świadomości obywatelskiej

PRAWO KARNE

Poradnik prawny z cyklu
"Poznaj swoje prawa".

PORADNIK Z ZAKRESU EDUKACJI PRAWNEJ

Niniejszy poradnik został przygotowany w ramach zadania publicznego w zakresie prowadzenia w 2021 roku punktów nieodpłatnej pomocy prawnej oraz nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego na terenie powiatu piaseczyńskiego we współpracy z Fundacją Rozwoju Świadomości Obywatelskiej Experto Pro Bono w ramach projektu finansowanego z budżetu państwa realizowanego przez Powiat Piaseczyński.

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

POWIAT
PIASECZYŃSKI

piaseczno.pl

SPIS TREŚCI:

I.	SYSTEM DOZORU ELEKTRONICZNEGO.....	1 – 6
II.	PRZEMOC W RODZINIE I PROCEDURA NIEBIESKIEJ KARTY.....	7 - 12
III.	KONSEKWENCJE PRAWNE POSIADANIA I OBROTU ŚRODKAMI ODURZAJĄCYMI.....	12 - 16

IV. SYSTEM DOZORU ELEKTRONICZNEGO

1. ISTOTA SYSTEMU DOZORU ELEKTRONICZNEGO

System dozoru elektronicznego to niekonwencjonalny sposób wykonywania kary pozbawienia wolności, a także środków karnych i zabezpieczających. Określany jest jako nieizolacyjny rodzaj kary z uwagi na istotę jej odbywania w warunkach wolnościowych, najczęściej w środowisku domowym skazanego.

Podstawą prawną funkcjonowania instytucji dozoru elektronicznego jest Kodeks karny wykonawczy, który wyróżnia jego trzy rodzaje:

- dozór stacjonarny;
- dozór zbliżeniowy;
- dozór mobilny.

Dozór stacjonarny odnosi się wyłącznie do systemu wykonywania kary pozbawienia wolności, z kolei dozór zbliżeniowy i mobilny ma zastosowanie do wykonywania środków karnych i zabezpieczających, takich jak: elektroniczna kontrola miejsca pobytu sprawcy, zakaz zbliżania się do określonych osób czy zakaz wstępu na imprezę masową.

Dozór stacjonarny jest najbardziej nowatorską opcją, ponieważ modyfikuje punitivny charakter prawa karnego poprzez odseparowanie sprawcy od społeczeństwa w formie jego kontrolowanego pobytu w miejscu zamieszkania, a nie warunkach odosobnienia więziennego. Dla funkcjonowania elektronicznego dozoru stacjonarnego niezbędne jest zaplecze techniczne w postaci:

- centrali monitorowania;
- systemu teleinformatycznego, za pomocą którego podmiot prowadzący centralę monitorowania, podmiot dozoru, sądy, sądowi kuratorzy zawodowi i inne uprawnione podmioty przetwarzają informacje związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kar w systemie dozoru elektronicznego (system komunikacyjno-monitorujący);
- nadajników oraz
- stacjonarnych i przenośnych rejestratorów.

Cechą wspólną środków technicznych wykorzystywanych do sprawowania dozoru elektronicznego jest ograniczanie mobilności sprawcy, w tym swobody zmiany miejsca pobytu.

Osoba objęta dozorem elektronicznym w warunkach domowych zobowiązana jest do przestrzegania reguł, zebranych w formie harmonogramu, przede wszystkim przebywania w miejscu zamieszkania w wyznaczonych przez sąd godzinach. Niestosowanie się do powyższego pociąga za sobą powiadomienie sądu oraz kuratora sądowego.

2. SKĄD WZIĄŁ SIĘ POMYSŁ SYSTEMU DOZORU ELEKTRONICZNEGO?

Stworzenie koncepcji systemu dozoru elektronicznego jako jednego ze sposobów odbywania kar miało miejsce w USA w latach 80. XX w. Pretekstem jego wdrożenia były próby odciążenia jednostek więziennych oraz przeformułowania sposobu odbywania krótkoterminowych kar pozbawienia wolności. Do polskiego systemu prawnego dozór elektroniczny w przedmiocie kary pozbawienia wolności został wprowadzony w 2007 r. *Ustawą o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego* – obecnie jednak już nieobowiązującą, a w 2012 r. został rozszerzony na środki karne i zabezpieczające.

3. DLA KOGO DEDYKOWANA JEST INSTYTUCJA DOZORU ELEKTRONICZNEGO?

Z systemu dozoru elektronicznego może skorzystać osoba, która została skazana na krótkoterminową karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą jednego roku i 6 miesięcy, z zastrzeżeniem jednak niedopuszczenia się multirecydywy określonej w art. 64 § 2 Kodeksu karnego, posiadająca określone miejsce stałego pobytu, co nie jest równoznaczne z miejscem zameldowania, oraz pisemną zgodę osób pełnoletnich wspólnie z nią zamieszkujących na wykonywanie dozoru elektronicznego. Dodatkowo zastosowanie instytucji dozoru w danym przypadku musi być wystarczające do osiągnięcia celów kary, a warunki techniczne, w szczególności liczba oraz zasięg dostępnych nadajników i rejestratorów oraz możliwości organizacyjne ich obsługi, nie mogą stać na przeszkodzie odbywania kary pozbawienia wolności w tym systemie.

Ustawowo wymagane jest kumulatywne spełnienie powyższych warunków, co oznacza, że wszystkie pięć przesłanek muszą być spełnione łącznie aby sąd penitencjarny przez wydanie zezwolenia umożliwił odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego.

Omawiana instytucja ponadto znajduje zastosowanie do innych kategorii skazanych. Mianowicie mogą być nimi osoby, które nie rozpoczęły wykonywania kary w zakładzie karnym bądź takie, które już zaczęły odbywać karę penitencjarną. Ustawodawca uzależnił te opcje od dodatkowych przesłanek tj. od względów bezpieczeństwa i stopnia demoralizacji, a także innych szczególnych okoliczności, które nie przemawiają za potrzebą osadzenia skazanego w zakładzie karnym, a także dotychczasowej postawy i zachowania sprawcy.

4. OBOWIĄZKI SKAZANEGO W WARUNKACH DOZORU ELEKTRONICZNEGO

Przez dozór elektroniczny realizowana jest funkcja kontrolna prawa karnego, odbywająca się za pośrednictwem aparatury technicznej. Prawidłowe funkcjonowanie tego systemu w przeważającej mierze uzależnione jest od starannego i rzetelnego wywiązywania się z obowiązków nałożonych na skazanego odbywającego karę w ten sposób. Ustawowo nałożony został na niego szereg zobowiązań, uzależnionych od rodzaju wykonywanego dozoru, a należą do nich:

- nieprzerwanie noszenie nadajnika;
- dbałość o powierzone środki techniczne, w tym zwłaszcza ich ochrona przed utratą, zniszczeniem, uszkodzeniem lub uczynieniem niezdatnymi do użytku oraz zapewnianie ich stałego zasilania energią elektryczną;
- udostępnianie podmiotowi dozoru powierzonych środków technicznych do kontroli, naprawy lub wymiany na każde żądanie tego podmiotu, w tym również umożliwianie pracownikom tego podmiotu wejście do pomieszczeń, w których skazany przebywa, lub na nieruchomości stanowiącą jego własność lub będącą w jego zarządzie
- udzielanie prezesowi sądu lub upoważnionemu sędziemu, sądowemu kuratorowi zawodowemu, podmiotowi dozoru i podmiotowi prowadzącemu centralę monitorowania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary i wykonywania nałożonych obowiązków oraz stawianie się na wezwania sędziego i kuratora.

Dodatkowo skazany, wobec którego wykonywany jest dozór stacjonarny ma obowiązek:

- pozostawania we wskazanym przez sąd miejscu w wyznaczonym czasie;
- odbierania połączeń przychodzących do rejestratora stacjonarnego;
- umożliwiania sądowemu kuratorowi zawodowemu wejście do mieszkania lub na nieruchomość, gdzie zainstalowano rejestrator.

5. KTO MOŻE WNIOSKOWAĆ O ODBYWANIE KARY W SYSTEMIE DOZORU ELEKTRONICZNEGO?

Ubieganie się o odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego ma charakter wnioskowy, nigdy nie jest przedmiotem inicjatywy wszczynanej z urzędu. Kodeks karny wykonawczy wśród uprawnionych do złożenia wniosku o dozór elektroniczny wymienia pięć kategorii podmiotów, zarówno bezpośrednio zainteresowanych sposobem odbywania kary jak i rzeczników interesu społecznego i publicznego. Inicjatywa wnioskowa przysługuje:

- skazanemu
- obrońcy skazanego
- prokuratorowi
- sądowemu kuratorowi zawodowemu
- dyrektorowi zakładu karnego (w przypadku przebywania przez skazanego w zakładzie karnym)

Wniosek o dozór elektroniczny powinien zostać sporządzony na piśmie. W swojej treści powinien zawierać uzasadnienie i w takiej postaci powinien zostać złożony do właściwego sądu penitencjarnego.

6. KTO UDZIELA ZEZWOLENIA NA ODBYCIĘ KARY W SYSTEMIE DOZORU ELEKTRONICZNEGO?

Postępowanie w przedmiocie ubiegania się na odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego zapoczątkowane złożeniem wniosku przez uprawnione podmioty, dalej leży w gestii wydziału penitencjarnego sądu okręgowego, który wydaje zezwolenie na dozór elektroniczny w formie postanowienia. Sądem właściwym w sprawach związanych z udzieleniem zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego właściwy jest sąd penitencjarny, w którego okręgu skazany przebywa, a w sprawach wykonywania dozoru zbliżeniowego i mobilnego - sąd, w którego okręgu skazany ma miejsce stałego pobytu, a jeżeli skazany nie posiada takiego miejsca – sąd, w którego okręgu orzeczono środek karny lub zabezpieczający wykonywany w systemie dozoru elektronicznego.

Przed wydaniem zezwolenia na sądzie spoczywa ważki obowiązek sprawdzenia warunków technicznych w miejscu stałego pobytu skazanego, np. takich jak dostęp do prądu elektrycznego czy niezakłócony poziom sygnału telefonii komórkowej. Ponadto wydanie postanowienia zezwalającego na skorzystanie z systemu dozoru elektronicznego powinno być poprzedzone wysłuchaniem samego skazanego lub jego obrońcy – jeśli został ustanowiony w sprawie. W przypadku złożenia wniosku przez sądowego kuratora zawodowego, sąd powinien dodatkowo wysłuchać kuratora.

Sąd penitencjarny wydając postanowienie o udzieleniu skazanemu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego powinien:

- określić miejsce, czas, rodzaj lub sposób wykonywania nałożonych obowiązków oraz rodzaj podlegających zainstalowaniu środków technicznych; a także
- wyznaczyć termin i określić sposób zgłoszenia przez skazanego podmiotowi dozoru nadajemu gotowości do zainstalowania rejestratora stacjonarnego lub przenośnego lub nadajnika

Pozytywne rozpatrzenie wniosku o udzielenie dozoru elektronicznego, rodzi skutek po stronie właściwości sądu w sprawach związanych z wykonaniem postanowienia w przedmiocie wydanego zezwolenia na odbywanie kary w omawianym systemie. W tych przypadkach właściwość sądu wyznacza się na podstawie miejsca odbywania albo przyszłego wykonywania kary.

7. ODMOWA UDZIELENIA ZEZWOLENIA NA ODBYCIĘ KARY W SYSTEMIE DOZORU ELEKTRONICZNEGO.

Brak przychylnego rozpatrzenia wniosku o dozór elektroniczny złożony przez uprawniony podmiot oznacza wyłączenie możliwości odbycia kary w warunkach domowych skazanego. Odmowa udzielenia zezwolenia na odbycie kary w systemie dozoru elektronicznego następuje w formie postanowienia. Negatywna decyzja sądu penitencjarnego nie jest jednak bezwzględnie wiążąca i może zostać wzruszona przez wniesienie środka odwoławczego w postaci zażalenia, które należy kierować do sądu odwoławczego. Katalog podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia na postanowienie odmawiające odbycia kary w systemie dozoru elektronicznego jest tożsamy z klasyfikacją wnioskodawców o udzielenie zezwolenia na dozór elektroniczny. Zatem inicjatywa wniesienia zażalenia na postanowienie odmawiające odbycia kary w trybie dozoru elektronicznego przysługuje:

- skazanemu
- obrońcy skazanego
- prokuratorowi
- sądowemu kuratorowi zawodowemu
- dyrektorowi zakładu karnego

Zatem uprawnienie wystąpienia z wnioskiem o udzielenie dozoru elektronicznego ma przełożenie na ewentualność wniesienia zażalenia w przypadku dezaprobaty sądu penitencjarnego co do wnioskowanej instytucji.

Ponowny wniosek o udzielenie zezwolenia na odbycie kary w systemie dozoru elektronicznego w tej samej sprawie może złożyć tylko skazany lub jego obrońca. Mogą uczynić to dopiero po upływie 3 miesięcy od dnia wydania postanowienia o odmowie udzielenia zezwolenia na odbycie kary w trybie dozoru elektronicznego.

8. MIEJSCE WYKONYWANIA DOZORU ELEKTRONICZNEGO

Istotą dozoru elektronicznego jest jego wykonywanie w miejscu stałego pobytu skazanego, co nie jest jednoznaczne z miejscem zameldowania osoby odbywającej karę w tym systemie. Udzielenie jednak zezwolenia przez sąd penitencjarny na dozór elektroniczny pod adresem wskazanym jako stały pobyt skazanego nie ma charakteru bezwzględnego, dlatego że na jego wniosek sąd może zmienić miejsce wykonywania dozoru stacjonarnego. Inicjatywa skazanego w tym przedmiocie musi mieć charakter wyjątkowego przypadku, który jest uzasadniony szczególnymi okolicznościami. W orzecznictwie za sytuacje uzasadniające wnioskowanie zmiany miejsca wykonywania dozoru elektronicznego uchodzą:

- zmiana mieszkania przez rodzinę skazanego
- eksmisja skazanego lub jego rodziny
- nieprzedłużenie umowy najmu
- narastające konflikty w rodzinie
- nałożenie na skazanego przez sąd penitencjarny w czasie wykonywania dozoru stacjonarnego obowiązku opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym

Należy podkreślić jednak, że nadzwyczajne okoliczności uprawniające do zmiany miejsca pobytu nie muszą występować jedynie po stronie skazanego, ale także jego najbliższych oraz podmiotu dozoru. Decyzja sądu penitencjarnego dotycząca zmiany miejsca wykonywania dozoru

elektronicznego zapada w formie postanowienia i ma charakter uznaniowy – to w gestii sądu leży ocena czy wskazywana przez skazanego sytuacja uzasadnia pozytywne rozpatrzenie jego wniosku w postaci zgody na zmianę miejsca wykonywania dozoru elektronicznego. Sąd jednak zanim wyda takie postanowienie ma obowiązek ponownego sprawdzenia w nowym miejscu zamieszkania prawidłowego zaplecza technicznego oraz odebrania zgody osób pełnoletnich w nim zamieszkujących.

9. UCHYLENIE ZEZWOLENIA NA ODBYCIĘ PRZEZ SKAZANEGO KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI W SYSTEMIE DOZORU ELEKTRONICZNEGO

Udzielone zezwolenie na dozór elektroniczny może zostać cofnięte. Ustawodawca wprowadził opcję uchylecia przyznanego zezwolenia, różnicując je na uchylene obliqatoryjne i fakultatywne, uniemożliwiając w ten sposób wykonanie kary w systemie dozoru elektronicznego.

Przyczynami uchylecia zezwolenia na dalsze odbywanie przez skazanego kary pozbawienia wolności w Systemie Dozoru Elektronicznego są:

- niezachowanie wyznaczonego terminu zgłoszenia upoważnionemu podmiotowi gotowości do instalacji środków technicznych
- uchylene się do niezwłocznego zainstalowania przez podmiot dozoru rejestratora lub od założenia nadajnika
- naruszenie porządku prawnego
- uchylene się od wykonania obowiązków związanych z dozorem elektronicznym
- uchylene się od innych obowiązków
- uchylene się od orzeczonego środka karnego
- uchylene się od orzeczonego środka kompensacyjnego
- uchylene się od przepadku
- odwołanie udzielonej przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności w Systemie Dozoru Elektronicznego
- osadzenie w zakładzie karnym w związku z zastosowaniem tymczasowego aresztowania
- osadzenie w zakładzie karnym w związku z wykonaniem kary pozbawienia wolności w innej sprawie

Z kolei możliwość uchylecia zezwolenia na odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego uzależniona jest od nieterminowego powrotu skazanego z udzielonej „przepustki” uzasadnionej szczególnie ważnymi sytuacjami zdrowotnymi, rodzinnymi lub osobistymi.

10. PRZERWA W WYKONYWANIU KARY W SYSTEMIE DOZORU ELEKTRONICZNEGO.

W odbywaniu kary za pośrednictwem dozoru elektronicznego możliwe jest zarządzanie przerwy pod warunkiem występowania po stronie skazanego ważnych względów zdrowotnych i osobistych. Ustawowo za przerwę uznaje się okres między usunięciem przez podmiot dozoru choćby jednego ze środków technicznych niezbędnych do wykonywania dozoru a ponownym założeniem lub zainstalowaniem wszystkich stosowanych środków technicznych. W sytuacji ustania przyczyny, dla której przerwa została zarządzona, korzystania z niej niezgodnie z celem przez skazanego albo rażącego naruszenia przez niego porządku prawnego, sąd ma możliwość odwołania przerwy w wykonywaniu kary.

11. OBOWIĄZEK SKAZANEGO POZOSTAWANIA W MIEJSCU W WYZNACZONYM PRZEZ SĄD CZASIE.

Podstawowym, immanentnie związanym z instytucją dozoru elektronicznego obowiązkiem skazanego jest pozostawanie w miejscu w wyznaczonym przez sąd czasie. Obejmuje on przebywanie skazanego w miejscu stałego pobytu lub w innym miejscu we wskazanym i z góry określonym przez sąd czasie.

Skazany ma prawo oddalić się z miejsca wykonywania kary w formie dozoru elektronicznego jedynie w określonych przez sąd penitencjarny przedziałach czasu w ciągu doby i w poszczególnych dniach tygodnia na okres nieprzekraczający 12 godzin dziennie. Owe czasowe opuszczenie miejsca wykonywania dozoru elektronicznego może nastąpić w przykładowo zakreślonych celach:

- świadczenia pracy
- wykonywania praktyk religijnych lub korzystania z posług religijnych,
- sprawowania opieki nad osobą małoletnią, osobą niedołążną lub chorą,
- kształcenia i samokształcenia oraz wykonywania twórczości własnej,
- korzystania z urzędzeń lub zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych,
- komunikowania się z obrońcą, pełnomocnikiem,
- utrzymywania więzi z rodziną lub innymi bliskimi osobami,
- korzystania z opieki medycznej lub udziału w terapii czy
- dokonania niezbędnych zakupów.

Należy podkreślić, że sąd może zezwolić na oddalenie się z miejsca wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego także w innych sytuacjach, niewymienionych powyżej. Sąd może uznać inne sprawy za uzasadniające i uprawniające do odpuszczenia miejsca odosobnienia domowego, jednak będzie to zawsze wynikiem rozważenia każdorazowego przypadku z osobna. Możliwość „czasowej przepustki” należy traktować niejako uprawnienie przysługujące skazanemu, stanowiące wyjątek od głównego i wiodącego obowiązku pozostawania w miejscu w wyznaczonym przez sąd czasie.

12. PODMIOT DOZORUJĄCY

Zgodnie z Kodeksem karnym wykonawczym dozór elektroniczny jest wykonywany przez:

- podmiot prowadzący centralę monitorowania – w zakresie czynności związanych z obsługą tej centrali;
- podmiot dozorujący – w zakresie pozostałych czynności.

Centralę monitorowania prowadzi Biuro Dozoru Elektronicznego – komórka Służby Więziennej, wspomagana przez Zespół Obsługi Centrali Monitorowania.

Podmiotem prowadzącym centralę monitorowania jest podmiot dozorujący lub jednostka organizacyjna podległa Ministrowi Sprawiedliwości.

Podmiotem dozorującym może być przedsiębiorca, instytucja państwowa, podmiot zagraniczny będący przedsiębiorcą w rozumieniu prawa kraju rejestracji i spełniający warunki do wykonywania w Rzeczypospolitej Polskiej działalności gospodarczej albo jednostka organizacyjna podległa Ministrowi Sprawiedliwości lub przez niego nadzorowana.

13. CZY W TRAKCIE ODBYWANIA KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI MOŻLIWE JEST ODINSTALOWANIE NADAJNIKA BĄDŹ REJESTRATORA STACJONARNEGO?

Możliwość odinstalowania nadajnika bądź rejestratora stacjonarnego jest prawnie dopuszczalna w przypadkach niecierpiących zwłoki, z uwagi na zagrożenie życia lub zdrowia ludzkiego. W tej sytuacji sądowy kurator zawodowy może wyrazić zgodę na odinstalowanie rejestratora stacjonarnego lub usunięcie nadajnika. Zatem usunięcie urządzeń technicznych może mieć miejsce jedynie w sytuacji losowej, zindywidualizowanej pod konkretnego skazanego. Punkt ciężkości decyzji w tym aspekcie został przeniesiony jednak na sądowego kuratora zawodowego.

V. PRZEMOC W RODZINIE I PROCEDURA NIEBIESKIEJ KARTY

1. CZYM JEST PRZEMOC W RODZINIE?

Pojęcie przemocy w rodzinie posiada swoją definicję ustawową sformułowaną na gruncie *Ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*. Zgodnie z nią zjawisko przemocy w rodzinie powinno charakteryzować się określonymi przymiotami, które pozwalają kwalifikować negatywne i patologiczne zachowania odbywające się w zaciszu domowym jako rzeczona przemoc. Przemoc w rodzinie może być:

- jednorazowym albo powtarzającym się
- umyślnym działaniem lub umyślnym zaniechaniem

- naruszającym prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Elementem wspólnym zarówno działań jak i zaniechań noszących znamiona przemocy w rodzinie jest ich **umyślność** wiążąca się z chęcią bądź zgodą na wyrządzenie krzywdy członkom rodziny, leżąca po stronie sprawcy, a więc członka rodziny stosującego przemoc wobec najbliższych.

Wartym podkreślenia jest także element **periodyczności** czynów wpisujących się w zjawisko przemocy w rodzinie. Mogą one mieć charakter zarówno jednorazowych jak i powtarzających się zachowań, co oznacza, że nawet jednostkowe dewiacyjne postępowanie w stosunku do członków rodziny pozwala skorelować je z zjawiskiem przemocy w rodzinie.

2. KTO I PRZECIWKO KOMU DOPUSZCZA SIĘ PRZEMOCY W RODZINIE?

Łącznikiem zjawiska przemocy w rodzinie jest więź występująca między stronami, którymi są osoba dopuszczająca się przemocy w rodzinie oraz członek bądź członkowie rodziny, przeciwko którym stosowana jest przemoc. Warunkiem koniecznym między tymi podmiotami jest spokrewnienie albo zażyłość wynikająca ze wspólnego zamieszkania lub zarządzania gospodarstwem domowym. Ustawodawca koligację stron przemocy w rodzinie określił podając definicję członka w rodzinie. W ślad za nią, członkiem rodziny jest osoba najbliższa, czyli:

- małżonek
- wstępny
- zstępny
- rodzeństwo
- powinowaty w tej samej linii lub stopniu
- osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek
- osoba pozostająca we wspólnym pożyciu

a także inna osoba

- wspólnie zamieszkująca

lub

- wspólnie gospodarująca

W ten sposób krąg osób związanych z zjawiskiem przemocy w rodzinie został zakreślony w dość szeroki sposób, ponieważ obejmuje nie tylko osoby najbliższe pozostające ze sobą spokrewnione, ale również takie, które łączy więź wynikająca ze wspólnego zamieszkania czy zarządzania gospodarstwem domowym.

3. CO TO JEST PROCEDURA NIEBIESKIEJ KARTY?

Z myślą o rodzinach dotkniętych przemocą stworzono różne środki pomocowo-zaradcze pozwalające przeciwdziałać oraz zwalczać patologie występujące w kręgu domowym. Jednym z nich jest procedura Niebieskiej Karty wprowadzona w życie w 2010 roku na mocy *Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*. Niebieska Karta została pomyślana jako rozwiązanie o charakterze interwencyjnym. Zarówno osobom prywatnym jak i przedstawicielom jednostek organizacyjnych umożliwia reagować na negatywne zachowania w środowisku rodzinnym.

4. FORMALNE WYMOGI WSZCZĘCIA PROCEDURY NIEBIESKIEJ KARTY?

Wszczęcie procedury Niebieskiej Karty następuje tylko i wyłącznie poprzez wypełnienie formularza „Niebieska Karta A”, stanowiącego załącznik do *Rozporządzenia Rady Ministrów z 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”*. Posłużenie się innym czy też sporządzonym osobiście wzorem nie spowoduje wszczęcia procedury Niebieskiej Karty, dlatego tak ważne jest wykorzystanie jako jedynie prawidłowego i skutecznego załącznika do Rozporządzenia.

5. PRZESŁANKI I PODMIOTY UPRAWNIONE DO WSZCZĘCIA PROCEDURY NIEBIESKIEJ KARTY

Wszczęcie procedury Niebieskiej Karty poprzez wypełnienie formularza „Niebieska Karta A” następuje w ustawowo zakreślonych przypadkach, tj.:

- w przypadku *powzięcia, w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia stosowania przemocy wobec członków rodziny* lub
- w wyniku *zgłoszenia dokonanego: przez członka rodziny lub przez osobę będącą świadkiem przemocy w rodzinie*.

Sytuacje wdrożenia procedury Niebieskiej Karty zostały rozróżnione zatem na będące rezultatem wykonywanych obowiązków zawodowych jak i takie, które są wynikiem zgłoszeń „osób prywatnych” – ofiar bezpośrednio dotkniętych przemocą w rodzinie lub też świadków zdarzeń patologicznych w rodzinie. Przesłanką wystarczającą do uruchomienia procedury Niebieskiej Karty jest podejrzenie występowania w danej rodzinie przemocy. Oznacza to, że nie jest konieczne stwierdzenie faktu występowania przemocy, lecz już same domysły lub przypuszczenia mogą stanowić powód posłużenia się *Formularzem A Niebieskiej Karty* i zgłoszenia niepokojącej sytuacji w danej rodzinie. Procedura Niebieskiej Karty nie jest zatem możliwa w sytuacji, kiedy podejrzenie występowania przemocy w rodzinie nie zachodzi.

6. DO JAKICH PODMIOTÓW NASTĘPUJE ZGŁOSZENIE WYSTĘPOWANIA PRZEMOCY W RODZINIE?

Zgłoszenia występowania przemocy w rodzinie dokonywane przez członka rodziny lub świadka muszą być kierowane do przedstawicieli jednego z pięciu podmiotów, tj.:

- Policji,
- pomocy społecznej,
- oświaty,
- ochrony zdrowia,
- gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych

To przedstawiciele powyższych organów są uprawnieni do wypełnienia *Formularza A Niebieskiej Karty*, a tym samym wszczęcia całej procedury. Ważnym elementem jest uzupełnianie Formularza w obecności osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie. Należy jednak pamiętać, że w sytuacji istnienia podejrzenia doznawania przemocy w stosunku osoby sprzeciwiającej się wszczęciu procedury (wypełnieniu formularza A), procedura nie zostaje wstrzymana i toczy się bez zgody tej osoby.

Zasadą jest obecność osoby, co do której zachodzi podejrzenie doznawania przemocy w rodzinie przy wypełnianiu *Formularza A Niebieskiej Karty* przez uprawniony do tego podmiot. Dopuszczalne są jednak wyjątki od powyższej zasady. Ustawodawca przewidział sytuacje stanowiące przeszkody w zapewnieniu obecności osoby doznającej przemocy w rodzinie o charakterze fizycznym, którymi są stany zagrażające życiu lub zdrowiu tej osoby. W przypadku niemożności stawienia się „ofiary” przemocy domowej ze względów zdrowotnych lub zagrożenia życia, wypełnienie *Formularza A Niebieskiej Karty* powinno obowiązkowo nastąpić po nawiązaniu bezpośredniego kontaktu z tą osobą lub po ustaniu przyczyny uniemożliwiającej jego wypełnienie. Innego rodzaju przyczyną nieobecności osoby doznającej przemocy w rodzinie w trakcie wszczynania procedury Niebieskiej Karty może być także brak chęci uczestniczenia w tej czynności albo swego rodzaju sprzeciw ku niej. Jednak jak było wspomniane wcześniej sprzeciw lub brak woli udziału w wypełnianiu *Formularza A Niebieskiej Karty* nie stanowi o przerwaniu wszczęcia procedury Niebieskiej Karty.

7. OBOWIĄZEK ZAPEWNIENIA BEZPIECZEŃSTWA OSOBIE DOTKNIĘTEJ PRZEMOCĄ W RODZINIE

Interwencyjny charakter procedury Niebieskiej Karty, rozpoczyna się już na etapie jej wszczęcia. Już od tej początkowej fazy aż po dalsze trwanie procedury, naczelną zasadą jest podjęcie działań interwencyjnych, mających na celu udaremnienie sytuacji zagrożenia w odniesieniu do osoby/ osób, co do których zachodzi podejrzenie doznawania przemocy w rodzinie. Dobór tego rodzaju działań zabezpieczających uzależniony jest od rodzaju, natężenia i charakteru niebezpieczeństwa ze względu na inne położenie osoby doznającej przemocy fizycznej w porównaniu do sytuacji ofiary przemocy psychicznej czy ekonomicznej i odwrotnie.

Z punktu widzenia ofiary przemocy domowej, najważniejszym sposobem zapewnienia jej bezpieczeństwa jest odosobnienie osoby dopuszczającej się przemocy w rodzinie, które może nastąpić w dwóch trybach: karnym i cywilnym.

Izolacja sprawcy przemocy domowej za pomocą procedury karnej musi odbyć się poprzez:

- wszczęcie postępowania karnego (sprawy karnej)
- wniesienie aktu oskarżenia co do popełnienia jednego z przestępstw związanego ze stosowaniem przemocy w rodzinie;

- zastosowaniem środków zapobiegawczych wymienionych w *Kodeksie Karnym*, przede wszystkim nakazu opuszczenia miejsca zamieszkania wspólnie zajmowanego z osobą doznającą przemocy oraz zakazu kontaktu i zbliżenia się do tej osoby.

Z kolei tryb cywilny gwarantuje „środki zabezpieczające w postaci zobowiązania sprawcy opuszczenia wspólnego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do miejsca zamieszkania wraz z jego bezpośrednim otoczeniem. Postępowania odnośnie powyższych środków toczą się na wniosek osoby dotkniętej przemocą w rodzinie w trybie postępowania procesowego.

Isolacja sprawcy przemocy w rodzinie nie jest jedynym sposobem „uwolnienia” ofiary od sprawcy przemocy w rodzinie. Osoby doznające przemocy zawsze mogą liczyć na bezpłatne zapewnienie schronienia w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, funkcjonujących w okręgu każdej gminy w Polsce.

8. CZYM JEST FORMULARZ NIEBIESKA KARTA B ?

Po wypełnieniu w obecności ofiary przemocy w rodzinie formularza Niebieskiej Karty A przez uprawniony do tego podmiot, następuje etap przekazania kolejnego, mającego inny charakter formularza, zwanego *Niebieską Kartą B*. Jego adresatem jest wyłącznie osoba, co do której zachodzi podejrzenie, że doznaje ona przemocy w rodzinie. Niebieska Karta B ma charakter objaśniający i można traktować go jako pewien instruktaż dla ofiar, w którym definiowana jest przemoc w rodzinie, wymienione są jej typy oraz sytuacje, które wpisują się w zjawisko przemocy, a także przykładowe typy przestępstw, które może popełnić sprawca przemocy. Dodatkowo w formularzu *Niebieskiej Karty B* zamieszczone są informacje co do organizacji, zajmujących się udzielaniem wsparcia i pomocy pokrzywdzonym członkom rodziny w okręgu zamieszkania ofiar przemocy w rodzinie.

9. CO PO WYPEŁNIENIU NIEBIESKIEJ KARTY A ?

Na każdym z pięciu uprawnionych do wypełnienia formularza *Niebieskiej Karty A* podmiotów spoczywa obowiązek jego przekazania bezpośrednio do przewodniczącego Zespołu Interdyscyplinarnego – działającego przy każdej gminie w Polsce. Powierzenie przedmiotowego formularza powinno nastąpić w terminie 7 dni od jego sporządzenia.

Następnie członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego zapoznani z Kartą A, powołują Grupę Roboczą, którą tworzą przedstawiciele rozmaitych instytucji oraz organizacji. Członkostwo w grupie roboczej tych osób uzależnione jest od potrzeb ofiar przemocy oraz rodzaju sprawy związanej z przemocą domową. Dla przykładu Grupę Roboczą mogą współtworzyć:

- psycholog
- policjant dzielnicowy
- pracownik socjalny
- przedstawiciel gminnej komisji alkoholowej

Praca Grupy Roboczej polega na zapoznaniu się z wypełnioną Niebieską Kartą A w celu rozważenia każdego przypadku z osobna i następczego zorganizowania spotkania z osobami, co do których zachodzi podejrzenie, że doznają przemocy domowej. Rozmowa ofiary przemocy z członkami grupy roboczej ma służyć ocenie sytuacji jej rodziny i stosunków w niej panujących, a także wysłuchaniu i zebraniu „postulatów” pokrzywdzonych związanych z obcowaniem z przemocą. Zebranie ustaleń i oczekiwań ofiar skutkuje dokonaniem oceny sytuacji panującej w rodzinie oraz sporządzeniem indywidualnego planu pomocy, który zostaje ujęty na kolejnym formularzu Niebieskiej Karty, tym razem *Niebieskiej Karty C*.

10. SPOTKANIE ZE SPRAWCĄ PRZEMOCY

Po spotkaniu z pokrzywdzonymi członkami rodziny, na przedstawicielach Grupy Roboczej spoczywa obowiązek zaproszenia osoby stosującej przemoc w rodzinie. Podczas zorganizowanej rozmowy z Grupą Roboczą, sprawcy zapewniona zostaje swoboda wyrażenia swojego zdania na temat sytuacji panującej w rodzinie, a także wyrażenia własnych odczuć i potrzeb, które również powinny zostać ujęte w planie pracy z rodziną, czyli *Niebieskiej Karcie C*. Głównym założeniem spotkania zorganizowanego ze sprawcą jest natomiast zawiązanie go do zaprzestania szkodliwych dla rodziny zachowań, a także zalecenie zmiany i pracy nad zmianą krzywdzącej dla rodziny postawy. Notatki i dokumentacja ze spotkania ze sprawcą są zbierane na kolejnym już formularzu, tym razem *Niebieskiej Karcie D*.

11. NA CZYM POLEGA REALIZACJA INDYWIDUALNEGO PLANU POMOCY?

Wypracowany we współpracy z przedstawicielami Grupy Roboczej indywidualny plan pomocy uwzględniający ustalenia i potrzeby postulowane przez pokrzywdzonych członków rodziny, jak i zgłaszane przez sprawcę przemoc w rodzinie, może obejmować różne aktywności i działania skierowane na eliminowanie skutków doznawanej przemoc i pomagające w odzyskaniu równowagi psychicznej, ekonomicznej czy zdrowotnej przez członków rodziny dotkniętych przemocą w rodzinie. Może on obejmować:

- poradnictwo prawne, medyczne, zawodowe i rodzinne
- zawiadomienie sądu rodzinnego i opiekuńczego o sytuacji dzieci
- skierowanie dzieci do ośrodka opiekuńczo-wychowawczego wsparcia dziennego
- udzielenie informacji o warunkach korzystania z świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej
- konsultacje psychologiczne oraz udział w grupach wsparcia dla osób doznających przemoc w rodzinie.

Nadzór nad realizacją planu pomocy obejmującego konkretne działania dedykowane i nakreślone indywidualnie dla poszczególnych rodzin sprawują członkowie Grupy Roboczej, którzy uprawnieni są do weryfikowania pierwotnego planu pomocy. W tym celu zobowiązani są do organizowania okresowych spotkań zarówno z poszkodowanymi członkami rodziny jak i sprawcą przemoc w rodzinie.

12. PONOWNA PRZEMOC W TRAKCIE REALIZACJI PROCEDURY NIEBIESKIEJ KARTY

Jeżeli w trakcie trwania procedury Niebieskiej Karty powtórzą się bądź przybiorą na sile krzywdzące i szkodliwe dla członków rodziny zachowania, pokrzywdzeni członkowie rodziny powinni niezwłocznie powiadomić Policję albo przedstawicieli Grupy Roboczej. Kolejne zgłoszenia mają konsekwencje w sporządzeniu kolejnej Karty A i dołączeniu jej do pierwotnej dokumentacji uprzednio wszczętej procedury Niebieskiej Karty – w przypadku poinformowania Policji, bądź sporządzeniu dodatkowej notatki na Karcie C lub osobnej karty – w sytuacji zgłoszenia do przedstawicieli Grupy Roboczej.

13. ZAKOŃCZENIE PROCEDURY NIEBIESKIEJ KARTY

Przesłanką zakończenia procedury Niebieskiej Karty jest ustanie przemoc wraz z uzasadnionym przewidywaniem zaniechania dalszego stosowania przemoc w rodzinie. Oczywistym jest, że czas trwania

każdorzazowej procedury Niebieskiej Karty jest różny, ponieważ jej skuteczność w dużej mierze zależy od charakteru i natężenia przemocy, będącej przyczynkiem wprowadzenia procedury jak i wysiłków szczególnie sprawcy chcącego wprowadzać zmiany w postępowaniu względem najbliższych.

VI. KONSEKWENCJE PRAWNE POSIADANIA I OBROTU ŚRODKAMI ODURZAJĄCYMI

1. ŚRODKI ODURZAJĄCE CO TO TAKIEGO?

Odpowiedzi na pytanie czym są środki odurzające należy szukać w *Ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii z 29 lipca 2005 roku*, gdzie sformułowano ich definicję ustawową. Zgodnie z nią za środki odurzające uznaje się substancje pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, w formie czystej lub w formie preparatu, działające na ośrodkowy układ nerwowy człowieka. Należy dodatkowo pamiętać, że w zgodzie z respektowanym prawem międzynarodowym, w zakres pojęcia środków odurzających wpisują się także substancje określone w *Jednolitej Konwencji Narodów Zjednoczonych o środkach odurzających* oraz *Decyzji ramowej Rady 2004/757/WSiSW z dnia 25 października 2004 r. ustanawiającej minimalne przepisy określające znamiona przestępstw i kar w dziedzinie nielegalnego handlu narkotykami*.

Do przypisania danej substancji przymiotu środka odurzającego niezbędna jest ocena stwarzania zagrożeń dla zdrowia publicznego i niebezpieczeństw społecznych zgodnie z rekomendacją Zespołu do spraw oceny ryzyka zagrożeń dla zdrowia lub życia ludzi. W piśmiennictwie wskazuje się na szeroką definicję środka odurzającego, w ten sposób, że uznaje się za niego nie tylko środki odurzające wskazane w *Ustawie z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii*, lecz również inne substancje pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działające na ośrodkowy układ nerwowy, których użycie powoduje obniżenie sprawności w zakresie kierowania pojazdem.

2. CZYM JEST „POSIADANIE” ŚRODKÓW ODURZAJĄCYCH?

Posiadanie środków odurzających oznacza faktyczne władanie tymi substancjami. Aby móc mówić o ich posiadaniu nie jest konieczne rzeczywiste korzystanie z nich, ponieważ do stwierdzenia „bycia w posiadaniu środków odurzających” wystarczającym jest dowiedzenie możliwości takiego korzystania. Produktywne używanie środków odurzających nie jest zatem warunkiem niezbędnym do przypisania faktycznego władztwa nad tymi substancjami.

Wartym podkreślenia jest także sposób wykonywania posiadania, który może odbywać się zarówno bezpośrednio jak i za pośrednictwem osób trzecich. Stąd stan władania środkami odurzającymi nie musi wiązać się tylko z ich osobistym posiadaniem, ale także zgodą na ich faktyczne przyjęcie i dysponowanie przez inną osobę. Posiadanie substancji odurzających należy łączyć zatem z byciem wyposażonym w ich określoną ilość, które ma charakter świadomy i jest niezależne od czasu trwania – posiadanie zachodzi nawet w wyniku krótkotrwałego dysponowania środkami.

Legalne posiadanie środków odurzających możliwe jest wyłącznie w odniesieniu do określonych kategorii podmiotów, które musi mieć oparcie w wyraźnych podstawach prawnych lub zezwoleniach.

Podmiotami uprawnionymi lub mogącymi uzyskać prawo posiadania środków odurzających są:

- przedsiębiorcy
- jednostki naukowe i inne podmioty prowadzące badania z wykorzystaniem środków odurzających, substancji psychotropowych i ich preparatów

- apteki i punkty apteczne
- zakłady opieki zdrowotnej
- zakłady lecznicze dla zwierząt
- lekarze, w tym dentyści i weterynarze, prowadzący praktykę lekarską
- jednostki organizacyjne administracji rządowej
- jednostki organizacyjne Żandarmerii Wojskowej

Uprawnienia do posiadania środków odurzających powyższych podmiotów powinny mieć określone podstawy, wynikające m.in. z :

- przepisów Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii
- zezwolenia Głównego Inspektoratu Farmaceutycznego
- zezwolenia Wojewódzkiego Inspektora Farmaceutycznego

oraz

- zgody Wojewódzkiego Inspektora Farmaceutycznego

Środki odurzające posiadane bez uprawnienia podlegają zabezpieczeniu przez organy ścigania lub organy celne zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania karnego.

3. CO GROZI ZA NIELEGALNE POSIADANIE ŚRODKÓW ODURZAJĄCYCH?

Nielegalne posiadanie środków odurzających stanowi tzw. przestępstwo narkotykowe, które penalizowane jest na podstawie art. 62 *Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*. Według art. 62 *кто, вbrew przepisom ustawy, posiada środki odurzające lub substancje psychotropowe, подlega карзе позбавienia волноści до лет 3*. Ustawodawca dodatkowo wprowadził typ kwalifikowany omawianego występkę, zastrzegając, że jeśli przedmiotem posiadania jest znaczna ilość środków odurzających lub substancji psychotropowych, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do 10 lat. W przypadku natomiast mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Do określenia strony podmiotowej przestępstwa nielegalnego posiadania środków odurzających wystarczającym jest obiektywne stwierdzenie stanu faktycznego dysponowania narkotykiem bez względu na długość jego trwania. Jedyłą subiektywną cechą, którą należy dowieść po stronie osoby będącej w posiadaniu substancji odurzających - jest świadomość sprawowania faktycznego władztwa nad nimi.

Cechą decydującą o kwalifikowanym charakterze przestępstwa nielegalnego posiadania jest znaczna ilość środków odurzających. Mianowicie - posiadanie zdecydowanie większej ilości środków odurzających prowadzi do przypisania takiemu czynowi większego ciężaru gatunkowego, a tym samym zagrożenia wyższą sankcją karną. Podążając za linią ukształtowaną w orzecznictwie o mierze „znacznej ilości” decydują cztery rodzaje wskaźników:

- waga środka odurzającego mierzona wg jednostek pomiaru masy
- właściwości środka odurzającego (jego skład, z uwzględnieniem podziału na narkotyki miękkie i twarde)
- ilość środka odurzającego lub substancji psychotropowej a nawet
- wartość rynkowa środka odurzającego lub substancji psychotropowej.

Ponadto przyjmuje się, że znaczna ilość substancji odurzających wystarcza do *jednorazowego odurzenia co najmniej kilkudziesięciu osób*.

Ustawodawca do typu podstawowego przestępstwa z *art. 62 Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii* oprócz nieostrego znamiona kwalifikowanego zdecydował się wprowadzić równie niedookreśloną przesłankę decydującą o ukształtowaniu dodatkowo typu uprzywilejowanego nielegalnego posiadania środków odurzających. Uzależnił go od *wypadku mniejszej wagi*, którego miernikiem jest stopień społecznej szkodliwość czynu, czyli karygodność. W tej sytuacji wymusił ocenę wszystkich elementów składowych karygodności, wymienionych w art. 115 par. 2 Kodeksu Karnego, a więc:

- rodzaju i charakteru naruszonego dobra,
- rozmiarów wyrządzonej lub grożącej szkody,
- sposobu i okoliczności popełnienia czynu,
- wagi naruszonych przez sprawcę obowiązków
- postaci zamiaru,
- motywacji sprawcy
- rodzaju naruszonych reguł ostrożności i stopnia ich naruszenia.

Ustawodawca zdecydował zatem, że tylko ten sposób umożliwia ocenę i „wartościowanie” wagi czynu, które pozwala na wymierzenie niższej kary dla sprawcy nielegalnego posiadania.

4. OBRÓT ŚRODKAMI ODURZAJĄCYMI A KONSEKWENCJE PRAWNE

Przez obrót środkami odurzającymi rozumie się ich udostępnianie osobom trzecim, które może odbywać się zarówno w odpłatny jak i nieodpłatny sposób. Co do zasady obrót substancjami odurzającymi stanowi zakazany proceder, karalny na podstawie Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, z zastrzeżeniem jednak przypadków i granic zakreślonych prawnie, które dopuszczają jego realizację. Wśród dozwolonych rodzajów obrotów wyróżnia się:

- obrót detaliczny

oraz

- obrót hurtowy

Obrotem hurtowym są działania obejmujące nabywanie, zbywanie, przechowywanie oraz dostarczanie środków odurzających. W zależności od tego czy substancje odurzające są zaliczane do produktów leczniczych, obrót hurtowy może być prowadzony przez określone kategorie podmiotów. W przypadku środków odurzających należących do klasy produktów leczniczych prowadzenie obrotu zastrzeżone jest dla hurtowni farmaceutycznych, pod warunkiem, że uzyskają zezwolenie Głównego Inspektoratu Farmaceutycznego. Natomiast w sytuacji wyłączenia substancji z kategorii produktów leczniczych, obrót nimi może odbywać się jedynie za pośrednictwem przedsiębiorców, także posiadających zezwolenie GIF-u.

Z kolei dozwolony obrót detaliczny obejmuje wyłącznie środki odurzające będące produktami leczniczymi, do którego prowadzenia ustawowo upoważnione są tylko apteki i punkty apteczne.

Odpowiedzialność za nielegalny obrót środkami odurzającymi

Sytuacje prawnie dozwolonego obrotu środkami odurzającymi należy traktować jako szczególne wyjątki od zasady jego generalnego zakazu. Dokonywanie obrotu przez podmioty do tego nieuprawnione, a więc niebędące przedsiębiorcami czy też aptekami posiadającymi wymagalne zezwolenie GIF-u, stanowi przestępstwo z *art. 56 Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*. Swoim zakresem przedmiotowym obejmuje przypadki:

- wprowadzenia do obrotu środków odurzających albo
- uczestniczenie w obrocie środkami odurzającymi

Wprowadzenie do obrotu środków odurzających jest kolejnym etapem nielegalnego łańcucha zachodzącym po prawnie niedozwolonym wytworzeniu lub przerobieniu substancji, których określone dawki czy też porcje zostają nieodpłatnie bądź odpłatnie przekazane osobom trzecim. Zgodnie z orzecznictwem osobą trzecią nie jest konsument, czyli osoba która nabywa od przedsiębiorcy środki odurzające w celu ich użycia. Wprowadzenie do obrotu uznawane jest za czynną formę nielegalnego obrotu, jak np. sprzedaż środków odurzających. Stanowi zatem pierwszą transakcję w przekazaniu określonej partii substancji.

Uczestniczenie w obrocie środkami odurzającymi polega na pozyskaniu środków odurzających, które również może nastąpić odpłatnie jak i nieodpłatnie z zamiarem ich późniejszego powierzenia innej osobie, ale niebędącej konsumentem. Zgodnie z orzecznictwem uczestniczenie w obrocie jest *bierną formą nielegalnego obrotu*, a więc np. kupno środków odurzających.

Przestępstwo z *art. 56 Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*, podobnie jak przestępstwo nielegalnego posiadania środków odurzających, zostało określone w trzech typach: podstawowym, uprzywilejowanym i kwalifikowanym.

Typ podstawowy przestępstwa polegający na wprowadzaniu do obrotu środków odurzających i uczestniczeniu w obrocie nimi zagrożony jest karami grzywny i pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat.

Typ uprzywilejowany wprowadzania i uczestniczenia w obrocie środkami odurzającymi, uzależniony od wypadku mniejszej wagi, usankcjonowano karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku, a typ kwalifikowany omawianego przestępstwa, z przypisanym znamieniem znacznej ilości środków odurzających zagrożono grzywną i karą pozbawienia wolności do lat 10.

Penalizacja zachowań stanowiących nielegalny obrót została wprowadzona celem zapewnienia ochrony dla monopolu podmiotów uprawnionych na podstawie uzyskanego zezwolenia GIF w zakresie prowadzenia transakcji środkami odurzającymi. Dodatkowo tym sposobem ustawodawca przedmiotem ochrony uczynił życie i zdrowie publiczne, a więc wartości istotne dla całego społeczeństwa.

5. PODZIAŁ ŚRODKÓW ODURZAJĄCYCH

Podążając za przepisami Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, *środki odurzające dzieli się na grupy w zależności od stopnia ryzyka powstania uzależnienia w przypadku używania ich w celach innych niż medyczne oraz zakresu ich stosowania w celach medycznych.*

Ustawodawca polski wzorując się na rozwiązaniach Jednolitej Konwencji wprowadził podział środków odurzających na cztery grupy I-N, II-N, III-N i IV-N, wymienione w załączniku do Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Zgodnie z Jednolitą Konwencją, klasyfikację środków odurzających i ich podział na grupy przygotowano w oparciu o kryteria:

- miary podatności na uzależnienie w przypadku używania danej substancji oraz
- stopnia zagrożenia dla zdrowia publicznego i dobrobytu społecznego

Do środków odurzających z kategorii grupy I-N należą m.in.:

- heroina
- kokaina
- morfina
- opium

a do grupy II-N zalicza się substancje takie jak:

- kodeina czy
- narkodeina

Cechą charakterystyczną środków odurzających z powyższych grup jest ich stosowanie w celach medycznych, naukowych, a także przemysłowych oraz ich dostępność w punktach aptecznych, z których wydawane są na podstawie wydanej recepty bądź zamówienia.

Grupę III-N środków odurzających tworzą np. *preparaty zawierające oprócz innych składników etylomorfinę lub norkodeinę, w których ilość środka odurzającego nie przekracza 100 mg w jednej dawce lub stężenie nie przekracza 2,5% w preparatach w formie niepodzielonej*. Ich dostępność zapewniona jest w punktach aptecznych bez wymogu uzyskania recepty.

Podział środków odurzających zamyka grupa IV-N, do której przykładowo należą:

- etorfina
- ziele i żywica konopi
- acetorfina
- dezomorfinę

Charakterystycznym dla powyższych substancji jest ich wyłączne stosowanie dla celów badawczych oraz wyłączenie z obrotu detalicznego. W stosunku do nich został wprowadzony bezwzględny zakaz krzyżowania i posługiwania w odniesieniu do leczenia medycznego, z wyjątkiem lecznictwa zwierząt.

6. ZASADA DOBROWOLNOŚCI

Zasada dobrowolności bezpośrednio została sformułowana w art. 25 *Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*, który stanowi, że *podjęcie leczenia, rehabilitacji lub reintegracji osób uzależnionych jest dobrowolne, jeżeli przepisy ustawy nie stanowią inaczej*.

U podstaw zasady dobrowolności leży założenie efektywnej współpracy z osobą uzależnioną będącego elementarnym gwarantem skutecznego „wyjścia” z uzależnienia środkami odurzającymi. Zasada dobrowolności środek ciężkości wydajnego leczenia osoby uzależnionej w znacznym stopniu przesuwają na motywację i determinację osoby zażywającej środki odurzające, w ten sposób, że wola i chęć podjęcia terapii odwykowej stanowi punkt wyjścia, bez którego niemożliwym, a na pewno utrudnionym będzie porzucenie uzależnienia.

Zgodnie z zasadą dobrowolności nikt nie może być zmuszony do podjęcia leczenia czy innych działań leczniczych.

Przepis statuujący zasadę dobrowolności ma charakter dyspozycyjny, zgodnie z zastrzeżeniem „jeżeli ustawa nie stanowi inaczej”. W ten sposób, zasada dobrowolności nie jest zasadą bezwzględną i możliwe są odstępstwa od niej.

Wyjątek od powyższej zasady został określony w samej *Ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii*. Mianowicie w art. 71 par. 1 *u.p.n.* określono obligatoryjne poddanie się leczeniu lub innym czynnościom leczniczym na podstawie zobowiązania do tego sądu: *W razie skazania osoby uzależnionej za przestępstwo pozostające w związku z używaniem środka odurzającego lub substancji psychotropowej na karę pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono, sąd zobowiązuje skazanego do poddania się leczeniu lub rehabilitacji w zakładzie opieki zdrowotnej i oddaje go pod dozór wyznaczonej osoby, instytucji lub stowarzyszenia*.

Autor – Dagmara Wąs

Experto Pro Bono

Fundacja rozwoju świadomości obywatelskiej

Fundacja Rozwoju Świadomości Obywatelskiej
Experto Pro Bono
ul. Legionów 10, 22-400 Zamość
KRS: 0000582999
e-mail: biuro@fundacjaepb.pl
www.fundacjaepb.pl